Katarzyna Kuśnierek

WYKORZYSTANIE SPRAWOZDANIA Z PRZEPŁYWU ŚRODKÓW PIENIĘŻNYCH PRZEZ PODMIOTY ZEWNĘTRZNE

1. Wstęp

We współczesnych warunkach funkcjonowania podmiotów gospodarczych wykorzystuje się różnorodne informacje i dane charakteryzujące dotychczasowe dokonania przedsiębiorstwa.

Każdy system pomiaru, każdy wysiłek zmierzający do poprawienia wyniku, muszą opierać się na szeroko rozumianej koncepcji ramowej, która wyraźnie określa, kto będzie korzystał z informacji, a więc niezbędne jest narzędzie, które umożliwi monitorowanie zmian zachodzących w otoczeniu podmiotu[1].

Sprawozdanie finansowe, w ramach danej jednostki gospodarczej, ma dwa zastosowania: z jednej strony stanowi instrument samokontroli w zarządzaniu przedsiębiorstwem z punktu widzenia kierownictwa danego przedsiębiorstwa przez statutowe ciała nadzorcze i współwłaścicieli. Jednym z najistotniejszych obszarów oceny kondycji finansowej przedsiębiorstwa jest ocena jego płynności oraz wypłacalności. Wyjątkowe znaczenie informacyjne w tej ocenie ma sprawozdanie z przepływu środków pieniężnych, ponieważ sprawne funkcjonowanie jednostki w dużym stopniu zależy od zasobów środków pieniężnych, którymi dana jednostka dysponuje.

Rodzi się zatem pytanie: kto jest użytkownikiem sprawozdań finansowych, a w szczególności sprawozdania z przepływu środków pieniężnych w wersji, która podlega obowiązkowi publikowania i dlaczego? Udzielenie odpowiedzi na powyższe pytanie jest celem niniejszego artykułu, czyli prezentacja użyt-

[1] M. Rzepnikowska, E. Śnieżek, *Przepływy środków pieniężnych. Poradnik w zakresie metodologii i techniki sporządzania sprawozdań*, Fundacja Rozwoju Rachunkowości w Polsce, Warszawa 1995, s. 29.

kowników, głównie zewnętrznych, sprawozdania z przepływu środków pieniężnych. Przesłanką artykułu jest istota i znaczenie informacji o przepływach środków pieniężnych.

2. Istota i znaczenie sprawozdania z przepływu środków pieniężnych

Praktyka w zakresie analizy finansowej przedsiębiorstw w gospodarce rynkowej wykazała, że analiza bilansu (ocena zasobów) i rachunku zysków i strat (ocena strumieni), aczkolwiek bardzo cenna, to jednak nie zawiera wielu informacji „rzeczywistego obrazu firmy", a zwłaszcza efektów zarządzania gotówką i możliwości jej generowania w przyszłości. Mimo że zysk, płynność, wypłacalność są zjawiskami ekonomicznymi wzajemnie powiązanymi, to jednak często nie występują one równolegle: nie zawsze wzrostowi zysku towarzyszy zwiększenie środków pieniężnych[2], a poprawa poziomu rentowności nie jest równoznaczna z polepszeniem się sytuacji finansowej przedsiębiorstwa. Stąd też głównym celem sprawozdania z przepływu środków pieniężnych jest dostarczenie danych umożliwiających pełniejszą charakterystykę sytuacji finansowej jednostki – przez ujęcie zjawisk gospodarczych, które przy pomocy tradycyjnej analizy bilansu i rachunku zysków i strat nie są w pożądanym stopniu ujmowane i oceniane.

Zainteresowanie przepływami środków pieniężnych wynika z faktu, iż w obecnych realiach gospodarczych konieczne jest takie zarządzanie przedsiębiorstwem, aby osiągało ono zyski i jednocześnie było wypłacalne w długim okresie. W sytuacji gdy na co dzień trzeba zmagać się z zatorami płatniczymi, opóźnieniami w spłatach zobowiązań czy wręcz z niewypłacalnością, środki pieniężne będące w dyspozycji jednostki stają się kategorią bardziej obiektywną w ocenie sytuacji finansowej niż zysk.

Sprawozdanie z przepływu środków pieniężnych analizowane łącznie z pozostałymi elementami sprawozdania finansowego dostarcza informacji nie tylko o zyskowności, ale i płynności oraz wypłacalności jednostki za dany okres. Zapewnia ono dostęp do danych wspomagających podejmowanie decyzji przez użytkowników sprawozdań finansowych. W gospodarce rynkowej sytuację finansową przedsiębiorstwa ocenia się najczęściej przyjmując za podstawę kryterium: rentowności, ryzyka, płynności i niezależności finansowej. Dotychczas,

[2] Por. T. Waśniewski, W. Skoczylas, *Kierunki analizy w zarządzaniu finansami firmy*, Zachodniopomorska Szkoła Businessu w Szczecinie, Szczecin 1996, s. 158, 159.

w większości przypadków, źródłem informacji dla takiej oceny był tylko bilans oraz rachunek zysków i strat. Po wielu latach doświadczeń praktyka wykazała jednak, że analiza ograniczona do danych bilansu oraz rachunku zysków i strat pomija wiele informacji potrzebnych do oceny rzeczywistej sytuacji finansowej przedsiębiorstwa.

Bilans, jak wiadomo, sporządzany jest na określony dzień i dzięki różnym dodatkowym operacjom, dokonywanym zresztą w zgodzie z obowiązującymi przepisami – może przedstawiać sytuację finansową korzystniej lub mniej korzystnie, niż to ma miejsce w rzeczywistości, gdyż:

- Składniki majątkowe ujęte w bilansie wycenia się zgodnie z zasadą ostrożnej wyceny. Brak jest natomiast informacji o możliwości ich ewentualnego upłynnienia zarówno co do czasu (czas niezbędny dla spieniężenia składników majątkowych), jak i wartości (wycena majątku na tle relacji cen notowanych na wtórnym rynku środków produkcji).
- Kapitały obce zaangażowane w przedsiębiorstwie dzieli się na długo- i krótkoterminowe. Nie są natomiast dostępne informacje o terminach spłaty kapitału obcego, a zwłaszcza możliwości prolongaty spłaty kredytów bankowych, które znacząco wpływają na zdolność płatniczą i zapewniają niezakłóconą zapłatę zobowiązań.
- Na ocenę płynności finansowej dokonanej na podstawie bilansu duży wpływ może mieć wybór momentu bilansowego: na przykład przy produkcji sezonowej na początek sezonu większe są stany zapasów, a mniejsze należności i stan środków pieniężnych, podczas gdy pod koniec sezonu sytuacja jest odwrotna[3].
- Przepływy środków pieniężnych lepiej od zysku bilansowego odzwierciedlają osiągnięty efekt gospodarowania, gdyż uwzględniają one nie tylko różnicę między ujmowanymi w rachunkowości przychodami i poniesionymi dla ich uzyskania kosztami, ale również i ciche rezerwy, które zależą od stopnia wykorzystania prawnie możliwych wariantów wyceny niektórych pozycji, na przykład dodatkowego wzrostu amortyzacji i długookresowych rezerw, jako elementów kosztów niepieniężnych (nie powodują wydatków pieniężnych, a zmniejszają wynik finansowy).
- Bilans nie stwarza wystarczających podstaw do charakterystyki przyszłego rozwoju. Natomiast przepływy środków pieniężnych znacznie lepiej odzwierciedlają rzeczywistą siłę dochodową przedsiębiorstwa w okresach minionych i stanowią dobrą podstawę do obliczenia przyszłych możliwości utrzymania i polepszenia wyników.

[3] Ibidem, s. 158, 159.

Również rachunek zysków i strat, mimo swej niezaprzeczalnej przydatności informacyjnej, nie jest w stanie w krótkim okresie kompleksowo ująć i w sposób pełny odzwierciedlić przepływu zasobów w działalności podmiotów gospodarczych chociażby z prostego powodu, iż rachunek zysków i strat koncentruje się wyłącznie na tych przepływach zasobów, które stanowią część działalności związanej z tworzeniem dochodu[4].

Z przedstawionych powyżej przyczyn zarządzanie finansami za pomocą przepływu środków pieniężnych stało się w gospodarce rynkowej jednym z głównych narzędzi kierowania przedsiębiorstwem. Przecież decyzje podejmowane przez użytkowników sprawozdań finansowych wymagają informacji odnoszących się do wielu obszarów działalności przedsiębiorstw. Główne z nich dotyczą zdolności przedsiębiorstwa do dostarczania gotówki i jej ekwiwalentów. Użytkownicy oczekują więc danych dotyczących np. zdolności przedsiębiorstwa do opłacenia pracowników i dostawców, spłaty odsetek od kredytów, spłaty kredytów i pożyczek, wypłaty dywidendy właścicielom[5].

3. *Użytkownicy sprawozdania z przepływu środków pieniężnych*

Odbiorcy sprawozdań finansowych są zainteresowani pozycją finansową przedsiębiorstwa, która jest uwarunkowana jego zasobami ekonomicznymi, jego strukturą finansową, płynnością i wypłacalnością w dłuższym czasie[6].

Informacje dotyczące zasobów ekonomicznych danej firmy są wykorzystywane do oceny zdolności tej firmy odnośnie do dostarczenia gotówki i jej ekwiwalentów w przyszłości i nie tylko[7].

Dlatego też dane zawarte w sprawozdaniu z przepływu środków pieniężnych wykorzystuje się zarówno w analizie wewnętrznej, jak i analizie zewnętrznej:

- analiza wewnętrzna – dokonana przez samo przedsiębiorstwo,
- analiza zewnętrzna – przeprowadzona przez czytelników sprawozdań finansowych.

---

[4] M. Rzepnikowska, E. Śnieżek, op.cit., s. 22.

[5] Por. Z. Zadamkiewicz, R. Ignatowski, *Ramy konceptualne przygotowania i przedstawiania sprawozdań finansowych*, „Biuletyn Krajowej Rady Dyplomowanych Biegłych Księgowych Stowarzyszenia Księgowych w Polsce" 1990, nr 3, s. 13.

[6] Por. B. Olzacka, R. Pałczyńska-Gościniak, *Jak oceniać firmę?*, ODDK, Gdańsk 1993, s. 7.

[7] Por. ibidem, s. 14.

Można zatem powiedzieć, iż informacje zawarte w publikowanym sprawozdaniu finansowym muszą służyć samemu przedsiębiorstwu, ale przede wszystkim jego otoczeniu, czyli odbiorcom zewnętrznym.

3.1. Zewnętrzni użytkownicy sprawozdania z przepływu środków pieniężnych

Sprawozdanie z przepływu środków pieniężnych przeznaczone jest również dla dużej grupy zewnętrznych użytkowników informacji, którymi są przede wszystkim zewnętrzni uczestnicy danej organizacji, zainteresowani jej stanem i dokonaniami, czyli zdolnością do trwania i rozwoju[8]. Podstawowymi użytkownikami zewnętrznymi sprawozdania finansowego są:

- inwestorzy,
- kredytodawcy,
- klienci,
- konkurenci,
- władze lokalne,
- agendy rządowe,
- pracownicy,
- dostawcy[9].

Zdaniem autorki artykułu powyższą grupę użytkowników sprawozdania z przepływu środków pieniężnych można podzielić na trzy podgrupy, mianowicie:

- podmioty gospodarcze wchodzące lub zamierzające wejść w rozmaite relacje z Przedsiębiorstwem,
- organy administracji państwowej,
- sądy.

Podmioty gospodarcze wchodzące lub zamierzające wejść w rozmaite relacje z przedsiębiorstwem

1. Podmioty zamierzające nabyć przedsiębiorstwo bądź też dokonać połączenia z przedsiębiorstwem, czyli ogólnie mówiąc inwestorzy. Ta grupa użytkowników omawianego sprawozdania poszukuje korzystnej lokaty posiadanej gotówki jednocześnie oczekując na wpływ regularnie płaconych dywidend. Jest ona zainteresowana zdolnością jednostki do kontynuacji działalności oraz możliwością kreowania przyrostu środków pieniężnych.

[8] Por. W.A. Nowak, *Bilans dla każdego*, „Nowa Europa, Poradnik" 1996, nr 6, s. 11.
[9] Por. D. Myddelton, op.cit., s. 12.

2. Kontrahenci przedsiębiorstwa – bieżący i potencjalni, wśród których wyróżniamy: dostawców i odbiorców.

Ze względu na fakt, iż sprawozdanie z przepływu środków pieniężnych ułatwia orientację w zakresie bieżącej zdolności danej jednostki do utrzymania wypłacalności zainteresowani są nim dostawcy, dla których informacje zawarte w przytaczanym sprawozdaniu mają istotne znaczenie przy oferowaniu firmie warunków dostaw na zasadzie kredytu kupieckiego.

Dla odbiorców natomiast zagrożenie płynności finansowej u dostawcy wiąże się z zastosowaniem przez niego bardziej rygorystycznej polityki finansowej, czyli kredytu kupieckiego.

Należy zaznaczyć, iż w literaturze przedmiotu wspomniani powyżej użytkownicy, czyli dostawcy i klienci łącznie z firmami konkurencyjnymi, rozpatrywani są wspólnie jako grupa podmiotów uczestniczących w biznesie (ang. *business contact group*)[10].

3. Banki udzielające kredytów, podmioty udzielające przedsiębiorstwu pożyczki oraz podmioty udzielające zabezpieczenia pożyczki bądź kredytu przedsiębiorstwu.

Wymienione jednostki, zanim podejmą decyzję o udzieleniu kredytu czy pożyczki, muszą osądzić czy potencjalny kredytobiorca będzie w stanie w dłuższym czasie wygenerować wystarczającą ilość środków pieniężnych, aby spłacić kredyt w terminie, łącznie z odsetkami. W analizie sytuacji finansowej, będącej podstawą zdolności do obsługi kredytu (terminowej spłaty kapitału i odsetek) nadwyżka środków finansowych wykazywana w sprawozdaniu z przepływu środków pieniężnych lepiej od zysku bilansowego odzwierciedla osiągnięty efekt gospodarowania.

4. Firmy zajmujące się gromadzeniem i odpłatnym udostępnianiem informacji o podmiotach działających na rynku, tzw. „wywiadownie gospodarcze".

5. Do omawianej grupy użytkowników, a zatem do użytkowników zewnętrznych omawianego sprawozdania, można zdaniem autorki włączyć ubezpieczycieli. Są oni zainteresowani sprawozdaniem z przepływu środków pieniężnych, a głównie nadwyżką finansową wykazywaną w tym sprawozdaniu z punktu widzenia ubezpieczeń gospodarczych, np. ubezpieczeń od ryzyka przy podejmowaniu przedsięwzięć gospodarczych.

6. Według L. Heath można wymienić jeszcze pracowników przedsiębiorstwa jako użytkowników omawianego sprawozdania. L. Heath pisze: „Pracownicy(...)

[10] Por. D. Alexander, *Financial Reporting, The Theoretical and Regulatory Framework*, Chapman and Hall, London 1990, s. 68.

są zainteresowani wypłacalnością podmiotu, ponieważ utrata wypłacalności oznacza zwykle odpowiednio: utratę pracy, utratę klienta oraz przerwanie dostaw"[11].

Określając ściślej – do tej grupy użytkowników, obok pracowników przedsiębiorstwa, można również zaliczyć organy reprezentujące pracowników np. związki zawodowe, rada pracownicza.

Dla tej grupy użytkowników ważne są informacje o stabilności przedsiębiorstwa, pozwalające im ocenić zdolność podmiotu do wypłat wynagrodzeń i zapewnienia dalszego zatrudnienia, co przy stosunkowo wysokim bezrobociu utrzymującym się w naszym kraju jest informacją bardzo istotną, jeśli nie najważniejszą dla omawianej grupy użytkowników.

Organy administracji państwowej

1. Organy administracji rządowej lub samorządu terytorialnego, władze lokalne – decydujące o przyznaniu subwencji danemu przedsiębiorstwu.

2. Agendy rządowe – organy skarbowe, np. rozstrzygające wniosek o rozłożenie płatności podatku na raty lub o inną formę ulgi w spłacie zobowiązań podatkowych lub zwolnienia od podatku.

3. Organy przeprowadzające prywatyzację przedsiębiorstw państwowych.

Sądy

1. Sąd upadłościowy, np. rozstrzygając wniosek o wszczęcie postępowania upadłościowego. Zgodnie z art. 1 1 ustawy: prawo upadłościowe – przedmiot, który zaprzestał płacenia długów, będzie uznany za upadłego. Wprawdzie to nie sprawozdanie z przepływu środków pieniężnych będzie dowodem świadczącym o samym fakcie niepłacenia długów, jednak ma ono kluczowe znaczenie w kontekście art. 2 ustawy, zgodnie z którym krótkotrwałe wstrzymanie płacenia długów wskutek przejściowych trudności nie jest podstawą ogłoszenia upadłości.

2. Sąd karny rozstrzygający o odpowiedzialności osób sprawujących zarząd za działanie na szkodę przedsiębiorstwa, jak również za niezgłoszenie wniosku o ogłoszenie upadłości. Np. zgodnie z art. 301 kodeksu handlowego, kto będąc członkiem zarządu spółki z o.o. lub jej likwidatorem nie zgłasza upadłości spółki mimo powstania warunków uzasadniających według przepisów upadłość spółki, podlega karze do 6 miesięcy pozbawienia wolności lub grzywny.

3. Sąd pracy rozstrzygający skargę pracownika zwolnionego dyscyplinarnie. Podstawą zwolnienia dyscyplinarnego jest rażące naruszenie obowiązków pracowniczych. Wydaje się, że zawinione doprowadzenie przedsiębiorstwa do stanu,

[11] Por. Heath L.C., *Financial Reporting and The Evalution of Solvency*, „Accounting Research Monograph" 1978, nr 3, s. 12.

w którym groziłaby mu utrata płynności finansowej, mogłoby zostać uznane za rażące naruszenie obowiązków pracowniczych przez osoby odpowiadające za finanse firmy.

3.2. Użytkownicy wewnętrzni sprawozdania z przepływów środków pieniężnych

Panuje powszechne przekonanie, że sprawozdanie finansowe w pierwszej kolejności przeznaczone jest dla odbiorców zewnętrznych, a nie dla menedżerów danego podmiotu, ponieważ zawiera dane syntetyczne o charakterze historycznym. Generalnie jest to słuszne stwierdzenie, niemniej jednak należy pamiętać, że sprawozdanie finansowe przedstawia całościowy obraz sytuacji majątkowej i finansowej przedsiębiorstwa oraz rozmiary i wyniki jego działalności gospodarczej, dzięki czemu jest ważnym źródłem podejmowania decyzji, zwłaszcza o charakterze strategicznym i rozwojowym[12]. Dlatego też, zdaniem autorki, należy wspomnieć w tym miejscu o użytkownikach wewnętrznych sprawozdania z przepływu środków pieniężnych, wśród których możemy wyróżnić:

1. Podmioty zarządzające przedsiębiorstwem, np. zarząd prawa handlowego. Sprawozdanie z przepływu środków pieniężnych dostarcza przede wszystkim danych, które pozwalają w porę podjąć decyzje zapobiegające utracie przez przedsiębiorstwo wypłacalności. Uważa się, że dla przetrwania firmy większe znaczenie niż zysk ma wypłacalność, czyli zdolność przedsiębiorstwa do terminowego wywiązywania się ze zobowiązań płatniczych. Zarządzający jednostką są zmuszeni na bieżąco kontrolować zmiany, jakie zachodzą w środkach pieniężnych. Ich nadmiar należy sukcesywnie zmniejszać i zyskownie inwestować, aby nie były one gotówką bezużyteczną. Z kolei pojawienie się niedoboru środków pieniężnych jest niepokojące i należy podjąć skuteczne kroki, które pozwalają określić optymalny zasób majątku obrotowego gwarantującego pokrycie bieżących zobowiązań oraz formułuje najważniejsze cele i zadania do osiągnięcia (misję firmy).

Powyższa grupa użytkowników omawianego sprawozdania często nazywana jest w literaturze jako menedżerowie firm[13].

2. Komórki organizacyjne przedsiębiorstwa zajmującego się poszczególnymi dziedzinami działalności przedsiębiorstwa (działalnością operacyjną, inwestycyj-

[12] Por. G. Klamecka-Roszkowska, A. Dyhdalewicz, *Wykorzystanie sprawozdań finansowych w procesach kontrolno-decyzyjnych przedsiębiorstw przemysłowych*, Zeszyty Teoretyczne Rady Naukowej Stowarzyszenia Księgowych w Polsce nr 29, Warszawa 1994, s. 84.

[13] Por. D. Myddelton, *Rachunkowość i decyzje finansowe*, PWE, Warszawa 1996, s. 10.

ną i finansową), które realizując zarówno funkcję planowania, jak i kontroli wspomagają zarząd w podejmowaniu decyzji. Na podstawie sprawozdania z przepływu środków pieniężnych określa się działania inwestycyjne długo- lub krótkookresowe. Można powiedzieć, iż ze sprawozdania z przepływu środków pieniężnych winny korzystać wszystkie komórki wewnątrzfirmowe, nie można bowiem planować przyszłych działań nie znając możliwych do wykorzystania zasobów środków pieniężnych.

3. Członkowie organów nadzorujących działalność zarządu, np. rady nadzorczej, komisji rewizyjnej. Dane pochodzące ze sprawozdania z przepływu środków pieniężnych wykorzystują oni do rozliczenia kadry kierowniczej z efektywności działania poprzez istniejącą kondycję majątkową i finansową firmy.

4. Właściciele przedsiębiorstwa, np. wspólnicy spółki, organ założycielski reprezentujący skarb państwa w przedsiębiorstwach państwowych i udziałowcy w spółkach z ograniczoną odpowiedzialnością.

Ta grupa użytkowników sprawozdania z przepływu środków pieniężnych w pierwszej kolejności zainteresowana jest rentownością zainwestowanego kapitału, w tym w szczególności rentownością kapitału własnego. Efektywnie prowadzona działalność gospodarcza powinna zapewnić rentowność kapitałów własnych na poziomie wyższym niż wynosi wysokość oprocentowania lokat terminowych w banku.

5. *Zakończenie*

Podsumowując, sprawozdanie z przepływu środków pieniężnych ma bardzo dużą wartość poznawczą dla oceny sytuacji finansowej i podejmowania decyzji w jednostce i poza nią. Powyższe sprawozdanie stanowi ważny element sprawozdania finansowego, gdyż na ogół rozbieżność pomiędzy wynikiem finansowym netto a zmianą stanu środków pieniężnych jest duża. Ważne jest, aby czytający sprawozdanie mieli pogląd na sytuację firmy, nie tylko przez pryzmat osiągniętego przez nią wyniku finansowego, ale i płynności oraz zdolności płatniczej. Przyczyną upadłości firm jest przede wszystkim trwałe zaprzestanie płacenia długów, a nie strata bilansowa. Z tego względu kontrola kierunków rozdysponowania środków pieniężnych oraz źródeł ich pozyskania jest bardzo istotna[14].

Powyższy artykuł miał na celu przedstawienie głównych użytkowników zewnętrznych sprawozdań finansowych, a w szczególności użytkowników pub-

[14] Por. E. Jakubczyk-Cały, *Sprawozdanie z przepływu środków pieniężnych – wątpliwości*, „Rachunkowość" 1997, nr 1, s. 18.

likowanego sprawozdania z przepływu środków pieniężnych. Jak z ujętych rozważań wynika, jest wielu użytkowników wymienionego sprawozdania i każdy z nich, z różnych punktów widzenia, jest zainteresowany informacjami lub informacją końcową sprawozdania z przepływu środków pieniężnych.

Zarówno w przypadku jednostek ustawowo objętych obowiązkiem sporządzania sprawozdania z przepływu środków pieniężnych, jak i firm nie zobligowanych do sporządzania tego elementu sprawozdania finansowego, znaczenie informacyjne dla szerokiej rzeszy użytkowników omawianego sprawozdania oraz celowość sporządzania sprawozdania z przepływu środków pieniężnych staje się podstawowym narzędziem zarządzania w dynamicznie rozwijającym się otoczeniu.

Katarzyna Kuśnierek

MAKING THE MOST OF CACK FLOW BY EXTERNAL USERS (Summary)

This article describes users of financial statement, particularly users of cash flow statement. Therefore the target of this article is an answer for the question: who is the main user of the financial statement, particularly of cash flow statement ?

Circumstance of this article is substance and significance of cash flow information.

Users of the treated statement are divided into two groups:

– internal users and

– external users.

In this article are described information needs, which can be read only in cash flow statement and they are very important for management and owners of the enterprise, but mainly for external users – the main users of this statement. They are described in this article in details.

The conclusion of this article is: the cash flow statement is very useful for each users who reads this statement because they can find same new information, which are not include in balance sheet or income statement.